Konstitutionsutskottets betänkande 1986/87:4

om nyhetsförmedling till begåvningshandikappade (prop. 1985/86:175) m. m.

KU
1986/87:4

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet proposition 1985/86:175 om nyhetsförmedling till begåvningshandikappade. Vidare behandlas två under allmän motionstid väckta motioner i anslutande frågor. Den ena, 1984/85:2334 av Bengt Lindqvist och Bengt Wiklund (båda s), gäller handikappades informationssituation. Den andra, 1985/86:K813 av Görel Bohlin och Elisabeth Fleetwood (båda m), avser synskadades tillgång till samhällsinformation m. m.

Utskottet har tillstyrkt propositionen, under det att motionerna har ansetts besvarade med vad utskottet anfört.

Propositionen

I propositionen hemställs att riksdagen

1. bemyndigar regeringen att avsätta ett belopp av 100 000 kr. till en stiftelse med uppgift att ge ut en nyhetstidning för begåvningshandikappade enligt de i propositionen förordade riktlinjerna,

2. bemyndigar regeringen att genom avtal med stiftelsen ikläda staten ekonomiska förpliktelser i enlighet med vad som förordas i propositionen,

3. till *Bidrag till utgivning av nyhetstidning för begåvningshandikappade* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1986/87 under åttonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 1 250 000 kr.

I propositionen föreslås att den nuvarande verksamheten med en nyhetstidning för begåvningshandikappade skall fortsätta. Det uttalas att tidningen bör utformas så att även andra läshandikappade kan ta del av den. En stiftelse föreslås ge ut tidningen. Utgivningen skall börja under januari 1987. Bestämmelser för tidningsverksamheten skall finnas i stiftelsens stadgar och i ett avtal mellan staten och stiftelsen. Tidningen skall finansieras med prenumerationsintäkter och ett särskilt statsbidrag.

Motionerna

1984/85:2334 av Bengt Lindqvist och Bengt Wiklund (båda s). I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts beträffande en särskild utredning om handikappades informationssituation.

I motion 2334 anförs bl. a. följande. Ett av de största problemen när det gäller att skapa en demokratisk utveckling i ett samhälle är att garantera medborgarna jämlika förutsättningar att ta del av information och kunskaper. Brist på information och kunskap skapar maktlöshet och isolering. Isoleringen skapar uppgivenhet hos den handikappade. Det finns många problem i sammanhanget, men ett av de mest påtagliga gäller de människor som på grund av sina funktionsnedsättningar inte utan särskilda åtgärder kan ta del av den information som på olika vägar når allmänheten. Detta gäller exempelvis synskadade, döva och hörselskadade, utvecklingsstörda och dövblinda. Gruppen omfattar också talskadade, afatiker och vissa grupper rörelsehindrade. På senare tid har också problemen för den stora gruppen människor med läs- och skrivsvårigheter uppmärksammats. Det har visat sig vara utomordentligt svårt att på frivillighetens väg få massmedia och andra informationsdistributörer att ta ansvaret för att handikappade blir delaktiga av den information man distribuerar. Som exempel härpå kan nämnas att det varit utomordentligt svårt att förmå utgivarna av dagstidningar att samtidigt göra taltidningsversioner för synskadade. Olika statliga och kommunala myndigheter betraktar det fortfarande inte i tillräcklig utsträckning som en naturlig uppgift att tillse att deras information till allmänheten också blir tillgänglig för olika handikappgrupper. Motionärerna redogör för den pågående utvecklingen inom informationsteknologiområdet, bl. a. i fråga om datorer. De konstaterar emellertid att det finns mycket stora brister i samhällets åtgärder för att göra handikappade delaktiga i det allmänna informationsflödet i samhället. Det behövs därför ett samlat grepp på informationsproblemen på handikappområdet.

1985/86:K813 av Görel Bohlin och Elisabeth Fleetwood (båda m). I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur synskadade skall få tillgång till samhällsinformation, förslag, lagar och regler m. m. och statsbidragsfinansierad bokutgivning.

I motion K813 anförs bl. a. att samhällsinformationens huvuduppgift måste vara att göra medborgarna medvetna om rättigheter och skyldigheter samt göra det möjligt för dem att hävda sina intressen i den demokratiska processen. Människor som inte får samhällsinformation utestängs från grundläggande kunskaper som behövs för att de skall kunna vara delaktiga i vårt demokratiska samhälle. Det uttalas vidare att det är en angelägen uppgift att se till att alla nås av samhällsinformation. Den information som stat, landsting och kommuner anser vara så viktig att den skall spridas till alla hushåll borde samhället självklart se till att även synskadade kan ta del av. Vidare ger många myndigheter ut information. Det måste vara möjligt också för synskadade att få denna information på ett medium de kan läsa. Slutligen har alla medborgare rätt att ta del av offentligt tryck. Sådant görs i dag nästan aldrig tillgängligt för synskadade.

Bakgrund

Efter viss inledande försöksverksamhet med distribution av innehållet i dagstidningar till synskadade fick en särskild kommitté (taltidningskommit-

tén) 1982 till uppgift dels att bedriva utrednings- och utvecklingsarbete, dels att pröva statsbidragsfrågor beträffande talutgåvor av dagspress (prop. 1981/82:129, KU 31, rskr. 409). Med taltidning förstods tidningsinnehåll som spelades in på kassetter eller sändes via radio. Riktlinjerna för kommitténs verksamhet har omprövats. Bl. a. fick kommittén tilläggsdirektiv (1983:67). Därvid vidgades uppdraget att även gälla förutsättningarna för nyhetsförmedling till utvecklingsstörda. Kommittén har avgett betänkanden rörande bl. a. nyhetsförmedling till begåvningshandikappade (Ds U 1985:7) och lättförståelig nyhetsinformation – en mediediskussion (Ds U 1986:6) samt en rapport om radiotidningar i praktiken (Ds U 1986:7). I betänkandet Ds U 1986:6 diskuteras bl. a. vilka medier – tidningar, radio, TV, video m. m. – som lämpar sig bäst för nyhetsförmedling och annan information till begåvningshandikappade och andra grupper med läshandikapp. Förslagen rör huvudsakligen Sveriges Radio och olika former av direkt programverksamhet. Betänkandet bereds för närvarande i regeringskansliet. Kommittén räknar med att under 1987 avge ett slutbetänkande om fortsatt och vidgad verksamhet med radio- och kassettidningar för synskadade.

Med anledning av taltidningskommitténs tilläggsuppdrag startade kommittén en försöksverksamhet med att ge ut en lättläst nyhetstidning. Sedan oktober 1984 ges publikationen 8 SIDOR ut, numera varje vecka. Den förekommer såväl i tryckt form som intalad på band. Utgivningen finansieras huvudsakligen med medel från allmänna arvsfonden. Den primära målgruppen är 60 000–65 000 lätt eller måttligt begåvningshandikappade. Därtill kommer att personer med olika läshandikapp och många institutioner kan använda tidningen. I den nu föreliggande propositionen föreslås således att verksamheten med en särskild nyhetstidning för denna grupp skall fortsätta genom en stiftelses försorg.

Redan i proposition 1981/82:129 uttalades att taltidningar kan vara till glädje för andra handikappade än synskadade, men att de senare är den största målgruppen för taltidningar. Sedan 1981 finns en lagstiftning om spridning av innehållet i dagstidningar till synskadade genom rundradiosändning. Termen för detta är numera radiotidning. Spridning kan ske genom att tidningen läses upp eller genom datoriserad vidarebefordring. I båda fallen sker sändningen via FM-nätet. För närvarande distribueras nio radiotidningar.

Utöver radiotidningarna bör taltidningarna omnämnas. De finns i län och kommuner. Kassetterna, som skickas per post, innehåller en blandning av nyheter och annan information. Talböcker och punktskriftsböcker åter lånas i första hand ut via biblioteken. Tal- och punktskriftsbiblioteket (TPB) i Stockholm har till uppgift att framställa samt låna ut talböcker och punktskriftsböcker. Vidare skall TPB informera inom sitt verksamhetsområde. TPB har, i samarbete med bl. a. forskningsrådsnämnden, statens invandrarverk, arbetsmarknadsstyrelsen och socialstyrelsen framställt talböcker med s. k. myndighetsinläsningar. TPB söker i sin information påverka myndigheter att ge ut sina publikationer som talböcker. TPB fick 1984 till uppgift också att tillhandahålla punktskriftsböcker för försäljning. Ett viktigt bidrag till synskadades möjlighet att ta del av skrifter är vidare den s. k. inläsningstjänsten. Den bedrivs vid alla länsbibliotek och många folkbibliotek, och innebär att texter läses in på band.

I informationsdelegationens betänkande Samordnad samhällsinformation (SOU 1984:68) – som har remissbehandlats och för närvarande bereds i regeringskansliet – konstateras bl. a. följande (s. 52 f.). Det hör till ovanligheterna att myndigheterna ger ut samhällsinformation som är särskilt anpassad till de handikappades behov. Information om förmåner, rättigheter och skyldigheter når de synskadade främst genom kommunala taltidningar eller länstaltidningar. I begränsad omfattning förekommer vissa servicekataloger i kassettupplagor, bl. a. Samhällsguiden. I några fall har myndigheterna givit ut information "på lätt svenska": riksförsäkringsverket om socialförsäkringen, riksskatteverket om riksdagsval, vissa landsting om hälso- och sjukvård. Samtliga dessa myndigheter uppger att det anpassade materialet blivit efterfrågat av skolor etc. för att ge bättre information till hörselskadade. Det förekommer att myndigheter later texta inslag i Anslagstavlan i TV för att ge bättre information till hörselskadade. Text-TV, som ursprungligen tillkom som en service för hörselskadade, har även vissa sidor med samhällsinformation.

I detta sammanhang kan erinras om att handikappfrågor berörts i kulturutskottets av riksdagen godtagna betänkande med anledning av proposition 1985/86:99 om Sveriges Radio 1986–1992 (KrU 1985/86:21 s. 29 ff., rskr. 343). I propositionen anförs att programbolagen inom Sveriges Radio-koncernen, i avtalen för nästa avtalsperiod, såsom hittills, bör förpliktas att ta särskild hänsyn till olika grupper av handikappade. Vidare bör moderbolaget få ett samordningsansvar beträffande programverksamheten om och för dessa grupper. Bolaget skall även i samband med de årliga anslagsframställningarna redovisa en plan för insatser inom handikappområdet. Utskottet anslöt sig till dessa uttalanden. Därutöver hade utskottet inhämtat att taltidningskommittén, delvis i kontakt med programföretagen, utreder frågan om programservice, i första hand nyhetsservice, till begåvningshandikappade.

Enligt det förslag till riktlinjer för den framtida datapolitiken som regeringen lade fram i proposition 1984/85:220 skall forskning om datateknikens användning inriktas på vissa områden. Ett av dessa är stöd vid funktionsnedsättningar på grund av åldrande eller handikapp. Forskningsrådsnämnden och delegationen för social forskning förutskickades få i uppdrag att kartlägga pågående forskning och utveckling samt att föreslå vilka insatser inom området som skall ges förtur. I propositionen (s. 15 och 103 f.) redovisas också viss pågående verksamhet på området. Näringsutskottet har mot bakgrund av bl. a. proposition 1984/85:220 erinrat om vikten av insatser för utnyttjande av modern informationsteknologi för handikappade. Utskottet räknade med att behovet av fortsatta insatser kommer att beaktas i den pågående planeringen av ett informationsteknologiprogram (NU 1985/86:1).

Utskottet

Utskottet tillstyrker förslagen i proposition 1985/86:175.

Motionerna 1984/85:2334 och 1985/86:K813 tar upp betydelsefulla frågor om synskadades och andra handikappades tillgång till samhällsinformation

m.m. Den lättlästa nyhetstidningen 8 SIDOR är ett resultat av det utredningsarbete som taltidningskommittén bedriver. Kommittén fortsätter sitt arbete och avser att lämna ett slutbetänkande 1987. Vidare bereds i regeringskansliet informationsdelegationens betänkande om samhällsinformation. Mot denna bakgrund anser utskottet inte påkallat att riksdagen för närvarande tar något initiativ till åtgärder i de angelägna frågor motionerna avser. Med det anförda är enligt utskottets mening motionsyrkandena besvarade.

Utskottet hemställer

1. a) att riksdagen bemyndigar regeringen att avsätta ett belopp av 100 000 kr. till en stiftelse med uppgift att ge ut en nyhetstidning för begåvningshandikappade enligt de i propositionen förordade riktlinjerna,

b) att riksdagen bemyndigar regeringen att genom avtal med stiftelsen ikläda staten ekonomiska förpliktelser i enlighet med vad som förordas i propositionen,

c) att riksdagen till *Bidrag till utgivning av nyhetstidning för begåvningshandikappade* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1986/87 under åttonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 1 250 000 kr.,

2. att riksdagen förklarar motion 1984/85:2334 besvarad med vad utskottet anfört,

3. att riksdagen förklarar motion 1985/86:K813 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 23 oktober 1986

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Bertil Fiskesjö (c), Sören Lekberg (s), Torgny Larsson (s), Bengt Kindbom (c), Nils Berndtson (vpk), Ulla Pettersson (s), Elisabeth Fleetwood (m), Ingela Mårtensson (fp), Gunnar Hökmark (m), Christina Pettersson (s), Hans Dau (m) och Anna-Brita Hulth (fp).